

Nacka tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Avd. 3

**Mål nr 1535-17;
Svenska byggnadsvårdsföreningen m. fl. ./.
Stockholms kommun ang. detaljplan för del
av fastigheten Norrmalm 3:43 m. fl., Nobel
Center**

Stockholms kommun, nedan kallad kommunen, har förelagts att yttra sig i rubricerat mål. Föreläggandet avser yttrande över fem överklaganden och ett yttrande från Riksantikvarieämbetet, aktbilagorna 8-13, 19-23, 31, 56-57, 60-70 samt 72. Kommunen får i anledning därav anföra följande.

Inställning

Kommunen bestrider överklagandena och yrkar att mark- och miljödomstolen avslår överklagandena och fastställer beslutet att anta den aktuella detaljplanen med den ändring som länsstyrelsen har beslutat. Det saknas grund för att upphäva det sålunda ändrade antagandebeslutet.

Omständigheter till stöd för kommunens talan

Kommunen konstaterar att klagandena i huvudsak har gjort samma invändningar som under planarbetet. Kommunen har beaktat och prövat samtliga invändningar och hänvisar till och åberopar planhandlingarna samt övriga handlingar och utredningar i planärendet. Länsstyrelsen har i beslut den 8 februari 2017 med viss ändring av en skyddsbestämmelse, m1, avslagit samtliga prövade överklaganden av beslutet att antaga ifrågavarande plan.

Härutöver får kommunen framhålla och anföra följande.

Tillämpliga lagrum och prövningen

Detaljplanen är upprättad enligt plan- och bygglagen (2010:900), PBL. Detaljplanearbetet påbörjades genom startbeslut av stadsbyggnadsnämnden den 13 juni 2013. Planen har upprättats med normalt förfarande, eftersom övergångsbestämmelserna i ändringsförfattningen, SFS 2014:900, anger att äldre föreskrifter ska gälla för detaljplaner som har påbörjats före den 1 januari 2015.

Enligt 13 kap. 17 § PBL ska prövningen i mark- och miljödomstolen endast avse frågan om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna.

I målet framställs invändningar mot detaljplanen som rör såväl allmänna som enskilda intressen. Dessutom har framställts invändningar om formella brister.

Planens syfte

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen. Därutöver ska kajer ställas i ordning för fortsatt rörlig båttrafik och omkringliggande gatumiljöer rustas upp. Kajområdet ska vara öppet och tillgängligt för allmänheten. Planen ska inte heller hindra en framtida utbyggnad av tunnelbanan från Kungsträdgården till Gullmarsplan/Nacka.

Avsikten är att skapa ett nytt landmärke för Stockholm, vilket framgår av att planens syfte enligt planbeskrivningen även omfattar att "*genom utformningsbestämmelser säkerställa att den nya byggnaden i sin karaktär, arkitektoniska utformning och kvalitet ska motsvara andra paradbyggnader som präglar Stockholms vatten- och stadsrum. Den höga arkitektoniska kvaliteten är både viktig för upplevelsen av stads- och vattenrummen samt förmedlandet av att detta är en viktig institution för Stockholm*". Av detta skäl har planarbetet utgått från resultatet av en internationell arkitektävling. För en mer utförlig beskrivning av planens syfte och huvuddrag hänvisas till planbeskrivningen, sid 8-9.

Stadsledningskontoret
Juridiska avdelningen

Ragnar Östbergs plan 1
105 35 Stockholm
Telefon 08-508 29 850
Växel 08-508 29 000
kommunstyrelsen@stockholm.se
stockholm.se

Planen tillgodoser ett angeläget allmänt intresse

Fastighets AB L E Lundberg, har ifrågasatt att Nobel Center utgör ett allmänt intresse och hävdar att det enbart utgör ett enskilt intresse.

Kommunen bestrider påståendet. Byggandet av Nobel Center utgör ett angeläget allmänt intresse av såväl nationell som internationell betydelse. Att Nobelstiftelsen efter många års ansträngningar äntligen kan få ett representativt centrum för sin verksamhet är av stort intresse för Stockholm och Sverige. Byggnaden är avsedd som en symbolbyggnad för Stockholm med en utformning som ska motsvara andra byggnader av dignitet som präglar stadens front mot vattnet idag. Att frågan är av särskilt angeläget allmänt intresse framgår bland annat av att det i slutet av 1990-talet gjordes en statlig utredning, *Nobelcenter i Stockholm* SOU 1997:117, i vilken ett tiotal alternativa lokaliseringar studerades, däribland tomten på Blasieholmen.

Nobel Center kommer i huvudsak att ha en allmännyttig användning med en stor andel publika verksamheter. Högst upp planeras ett auditorium för 800 sittande besökare med möjlighet att utöka till 1100 personer vid större evenemang. Byggnadens allmännyttiga karaktär regleras genom planens användningsbestämmelse som anger användningen R1 "Kultur, museiverksamhet, restaurang/kafé, auditorium".

Fastighets AB L E Lundberg anför att byggnaden till stor del kommer att bestå av kontorslokaler som enbart är Nobelstiftelsens enskilda intresse. Påståendet är felaktigt. I själva verket begränsar planen att kontors- och konferensyta inte får överstiga 20% av ljus BTA, enligt användningsbestämmelsen K1. Byggnadens utformning regleras också med hänsyn till dess allmänna intresse. Bland annat sker det genom utformningsbestämmelser om att entréplanen ska förses med entréer åt minst tre håll (planbestämmelse f1) och ha hög höjd om minst 5,5 meter (planbestämmelse f2) för att få en öppen och publik karaktär. Nobel Center har ambitionen att bli ett av Stockholms mest attraktiva besöksmål.

Kommunen bedömer att byggandet av Nobel Center kommer att få stor betydelse för Stockholms attraktivitet för invånare och besökande. Platsen på Blasieholmsudden har sedan mitten av 1900-talet avsetts för en byggnad av särskild betydelse för staden, vilket har redovisats i planbeskrivningen, sid 25. Inriktningen har varit att den verksamhet som tillåts där ska tillföra något som kommer hela staden till godo och håller hög arkitektonisk kvalitet. Kommunen anser att planen även tillför ett viktigt stadsmiljövärde, genom att den byter karaktär från att vara en baksida till att bli en attraktiv plats med ett nytt landmärke för Stockholm.

Avvägning med hänsyn till allmänna intressen som bevakas av länsstyrelsen

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

En huvudfråga i målet gäller detaljplanens påverkan på riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115)*. Samfundet S:t Erik gör gällande att rivningen av hamnmagasinen innebär en påtaglig skada för riksintresset och att den nya byggnaden medför påtaglig skada på riksintresset och nationalstadsparken. Stockholms läns hembygdsförbund hävdar att ett genomförande av detaljplanen inte är förenligt med miljöbalkens bestämmelser då det medför påtaglig skada på riksintresset. Svenska byggnadsvårdsföreningen hävdar att detaljplanen medför påtaglig skada på riksintresset och att den därför strider mot 3 kap 6 § miljöbalken. Fastighets AB L E Lundberg anser att detaljplanen medför påtaglig skada på flera av de utpekade riksintresseaspekterna.

Kommunen har, med utgångspunkt från Riksantikvarieämbetets (RAÄ) beslut 1997, inte kunnat komma till någon annan slutsats än att påverkan *inte* medför påtaglig skada på riksintresset som helhet. Beslutet omfattar motivering och redovisning av värdebärande uttryck¹ (riksintressetext) för riksintresset. Kommunen konstaterar att planområdet inte är redovisat som en värdekärna av särskild betydelse för riksintresset. Området är inte heller utpekat som en viktig representant med avseende på uttryck för Stockholm som sjöfarts- och handelsstad, eller något av de många andra värdebärande uttryck som Riksantikvarieämbetet lyft fram i sin formella riksintressetext.

Detaljplanen påverkar olika uttryck för riksintresset, vilket har redovisats bland annat i planbeskrivning och miljökonsekvensbeskrivningen (MKB). Inverkan är både positiv och negativ. Uttrycket för Stockholm som storstadsmiljö och huvudstad förstärks. Uttrycket för Stockholm som sjöfarts-, handels- och industristad försvagas delvis.

Beaktande av kulturvärdena och riksintresset har varit en av de viktigaste frågorna under planarbetet. En svårighet har därvid varit att riksintresset är mycket vittomfattande och att det skyddsvärda till stor del ligger i olika uttryck som sammantaget skapar ett helhetsvärde, vilket framstår som diffust och kan tolkas på olika sätt.

---

¹ Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Stockholms län (AB län) enligt 3 kap 6 § miljöbalken. Riksantikvarieämbetet 1997-08-18.

Kommunen vill därför framhålla det omfattande kulturmiljöarbete som kommunen lagt ner i sin översiktsplanering för att tydliggöra vilka värden som ska skyddas. Kommunen vill särskilt hänvisa till ett dokument, *Riksintressen enligt miljöbalken*, som är en bilaga till utställningsförslaget för en ny översiktsplan för Stockholm från 2017. Arbetet har skett i samråd med länsstyrelsen, som bland annat tagit fram ett kunskapsunderlag om Stockholms riksintressen för kulturmiljövärden, *Alla Tidens Stockholm* (Länsstyrelsen i Stockholms län 2014).

Inom kommunens arbete med Nobel Center har dessutom ett flertal utredningar gjorts för att utreda och identifiera värden som kan påverkas vid åtgärder på Blasieholmen, samt att beskriva konsekvenserna av olika lösningar.

- I tidigt skede gjordes en byggnadshistorisk förundersökning (*Blasieholmsudden. Byggnadshistorisk förundersökning*. Stockholms stadsmuseum, maj 2011). Undersökningen kompletterades 2013.
- År 2013 gjordes också en nuläges- och värdebeskrivning för Blasieholmsudden (*Nuläges- och värdebeskrivning av Blasieholmsudden och dess omgivande vattenrum*. 2013-06-07). Syftet var att klarlägga Blasieholmsuddens karaktär och identitet, liksom dess värden, slumrande värden och brister. Utgångspunkten för beskrivningen var riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården*. Arbetet utfördes med stöd av en rådgivande expertgrupp där bland annat länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet medverkade.
- År 2014 genomfördes en konsekvensutredning och jämförelse mellan tre olika arkitektförslag för Nobel Center (*Nobel Center. Konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö*. FHK 2014-03-03).
- År 2014 gjordes även en sammanfattning av de lokaliseringsutredningar som gjorts för Nobel Center (*Sammanfattning av lokaliseringutredningar för Nobel Center*. WSP 2014-09-11). Lokaliseringen av ett nytt Nobel Center och Nobelmuseum hade då utretts vid flera tillfällen under 15 år. Ett stort antal platser hade studerats översiktligt, men bedömts icke lämpade med hänsyn till de kriterier som lagts till grund för lokaliseringen. I rapporten redovisades 10 olika alternativ.

- År 2015 genomfördes en fördjupad konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö för det vinnande arkitektförslaget av David Chepperfield Architects (*Nobel Center. Konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö. 2015-02-20*).
- I oktober 2015 genomfördes en inventering och analys av flytt av tullhuset och magasinsbyggnaderna på Blasieholmen (*Flytt av Blasieholmens byggnader. Torkel Öste Fastighetskonsulter. Oktober 2015*). Utredningen gick igenom nio olika tänkbara platser att flytta byggnaderna till.

Kommunens slutsats är att de bedömningar som kommunen och länsstyrelsen har gjort under planarbetet vilar på ett omfattande kunskapsunderlag.

Uttryck för nutid är en del av riksintresset

Kommunen vill även erinra om att Riksantikvarieämbetet i motivet för riksintresset har betonat att utvecklingen av stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Motiveringen lyder: ”*Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Residens- domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad.*” (Beslut om områden av riksintresse för kulturmiljövården i Stockholms län enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Riksantikvarieämbetet 1997-08-18)

I Riksantikvarieämbetets motivering lyfts fram att uttryck för nutid är en del av riksintresset. Enligt kommunens bedömning har Riksantikvarieämbetet genom sin motivtext markerat att avsikten är att utvecklingen i Stockholms innerstad inte ska avstanna utan att riksintresset är beroende av att nya uttryck för stadsplane- och byggnadskonsten tillkommer i nutid. Samtidigt har kommunen bedömt att det är en mycket grannliga uppgift att lägga till en ny byggnad i ett så synligt läge som Blasieholmsudden. Därför har kommunen valt att följa en princip som styrt Stockholms utveckling från 1600-talet, att lägga märkesbyggnader och representativa institutionsbyggnader i tydligt synliga lägen i stadens front mot vattnet. Kommunens uppfattning är att det innebär att uttrycket för Stockholm som storstadsmiljö och huvudstad stärks.

Kommunens avvägning och länsstyrelsens ställningstagande

De åtgärder som ifrågasatts av klagande har utretts noga under arbetet. Det gäller dels rivning av tre byggnader, ett tullhus och två magasinsbyggnader, dels den nya byggnaden och dess inverkan på omgivningen genom sin omfattning och utformning.

Byggnaderna beskrivs i planbeskrivningen, sid 20-21. Byggnaderna som rivs har ett kulturhistoriskt värde, men de har inte bedömts vara så värdefulla att de har pekats ut som byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen eller försetts med rivningsförbud och skyddsbestämmelser enligt plan- och bygglagen. Även om den nu aktuella planen för Nobel Center inte skulle genomföras finns inget formellt hinder att riva dem. Vid en eventuell ansökan om rivningslov blir det därför en bedömning, dels med hänsyn till byggnadernas kulturvärde och dels med hänsyn till risken att kommunen blir ersättningsskyldig om rivningslov nekats. Kommunen har även utrett möjligheterna att bevara byggnaderna och flytta dem till någon ny plats. Flera alternativ har undersökts men ej bedömts vara lämpliga.

Beträffande den nya byggnaden får kommunen framhålla att ambitionen i fråga om dess arkitektur är mycket hög. Syftet är att den ska upplevas som ett nytt landmärke. Utformningen är resultatet av en internationell arkitekttävling som genomfördes i två steg. Kommunen vill också betona att byggnaden har bearbetats under planarbetet och anpassats till den utformning och höjd som länsstyrelsen ansett nödvändig med hänsyn till påverkan på fronten mot vattenrummen, stadens silhuett och vyer från viktiga utsiktspunkter.

Mot bakgrund av det omfattande utredningsunderlaget i ärendet har kommunen inte kunnat finna att rivningarna av byggnaderna innebär att uttrycket för den tidigare hamnmiljön utplånas, så som exempelvis Svenska byggnadsvårdsföreningen påstått. Uttrycket försvagas men viktiga beståndsdelar finns kvar (se vidare nedan). Kommunen bedömer samtidigt att den nya byggnadens placering och gestaltning medför att den kommer att upplevas som en modern monumentalbyggnad och ett nytt landmärke vid Nybroviken, så att uttryck för Stockholm som huvudstad stärks.

Kommunen anser vidare att det är viktigt att beakta att detaljplanen inte påverkar någon värdekärna i riksintresset. Inte heller berör planen någon av de kulturmiljöer som pekats ut som särskilt betydelsefulla för uttryck i riksintresset. Mot denna bakgrund bedömer kommunen att detaljplanen *inte* kan anses medföra påtaglig skada på riksintresset.

Länsstyrelsen har inte heller i sitt beslut av den 8 februari 2017 ansett att detaljplanen medför påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljön:

"Länsstyrelsen har, vid sin granskning av ärendet under planprocessen, funnit att de revideringar som planen genomgått, vad avser byggnadens läge, längd och utformning, medfört att den kommer att hålla sig under Nationalmuseums högsta del och därmed inte upplevas så dominerande. Länsstyrelsen har därför bedömt att byggnaden kan accepteras ur riksintressesynpunkt.

Rivningen av de äldre byggnaderna som tillhört Blasieholmshamnen medför att helhetsbilden av Stockholms handels- och sjöfartshistoria skadas, vilket är ett av riksintressets uttryck. Länsstyrelsen har dock bedömt att dessa åtgärder ändå inte utgör påtaglig skada på riksintresset." (Länsstyrelsen beslut, sid 23)

Finns det tillräckliga skäl att frånga länsstyrelsens bedömning?

Bedömningen av om en detaljplan strider mot riksintressen ska enligt lagstiftningen göras av länsstyrelsen vid sitt ställningstagande enligt 11 kap 11 § PBL. I motiveringen till länsstyrelsens beslut anges följande (sid 25).

"Den 24 maj 2016 beslutade Länsstyrelsen såsom regional planmyndighet att inte överpröva antagandebeslutet av detaljplanen. Länsstyrelsen har således bedömt att exploateringen enligt detaljplanen går att förena med en från allmän synpunkt lämplig användning av markområdet enligt bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken, att strandskyddsbestämmelserna inte åsidosatts samt att planen är förenlig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa och säkerhet samt till behovet av skydd mot olyckor, översvämning eller erosion.

Det har genom aktuella överklaganden inte framkommit något som ger Länsstyrelsen anledning att nu som besvärmyndighet bedöma dessa frågor på annat sätt."

En avgörande fråga i målet är om det finns tillräckligt starka skäl att frånga länsstyrelsens bedömning beträffande riksintresset.

I en dom meddelad den 27 september 2013 avseende detaljplan för Slussen, mål nr P 11451-12, har mark- och miljööverdomstolen redovisat att den överprövande instansen i sin prövning ska ta hänsyn till hur riksintresset har preciserats:

"Vilken prövning som ska ske av överprövande instans måste bedömas utifrån hur kommunens handlingsutrymme ser ut. Det är då av betydelse hur bestämmelserna om riksintresse är utformade och hur de aktuella riksintressena har preciserats." (domen, sid 46)

Domstolens slutsats är att riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården* inte är definierat på ett entydigt sätt:

"Mot bakgrund av att riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården inte är definierat på ett entydigt sätt blir handlingsutrymmet för kommunen större vid bedömningen om detaljplanen innebär påtaglig skada på riksintresset. Kommunen har bedömt att detaljplanen innebär en måttlig skada på kulturmiljön och länsstyrelsen har vid sin prövning enligt 12 kap. ÄPBL funnit att detaljplanen innebär att riksintressena enligt 3 och 4 kap. miljöbalken tillgodoses. Mark- och miljööverdomstolen finner att det inte har framkommit skäl att frångå länsstyrelsens bedömning och att planen kan godtas utifrån bestämmelserna om riksintressen." (domen, sid 48).

Till skillnad från det nu aktuella planområdet var planområdet vid Slussen särskilt utpekad som en särskilt känslig miljö i Riksantikvarieämbetets formella riksintressetext och angivet som en betydelsefull värdekärna i kommunens och länsstyrelsens underlag. Trots det ansåg domstolen att det inte fanns skäl att frångå länsstyrelsens bedömning.

I förevarande mål anser kommunen att överprövningen ska ta hänsyn till att riksintresset inte är definierat på ett entydigt sätt och att bedömningen av planområdets kulturhistoriska betydelse har mindre stöd i riksintressetexten än vad som var fallet vid Slussen. Kommunen har haft grund för sin bedömning att detaljplanen inte kan anses medföra påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljön. Kommunen anser inte att det i målet framkommit några skäl att frångå länsstyrelsens bedömning. Av skäl som redovisas nedan bedömer kommunen att Riksantikvarieämbetets yttrande till domstolen (aktbilaga 56) inte ger sådan grund.

Begreppet "påtaglig skada"

Sveriges Hembygdsförbund har framhållit att det behöver tydliggöras vad begreppet "påtaglig skada" på riksintresse innebär. Svenska byggnadsvårdsföreningen har hävdad att detaljplanen innebär påtaglig skada på grund av att den medför bestående negativa konsekvenser som inte kan anses vara bagatellartade.

I lagtexten ges ingen närmare förklaring till begreppet ”påtaglig skada”. Inte heller finns i förarbetena någon tydlig vägledning till tolkningen av vad som ska anses utgöra påtaglig skada. Naturvårdsverket har gett ut allmänna råd (NFS 2005:17) för bedömning av begreppet. Där anges att påtaglig skada kan uppstå om en åtgärd mer än obetydligt skadar de värden som utgör grunden för riksintresset. Enligt kommunens bedömning är vägledningen främst till nytta för små riksintressen där de grundläggande kulturvärdena är entydigt beskrivna, exempelvis små bebyggelsemiljöer som speglar en speciell historisk epok.

Generellt kan antas att om ett ingrepp innebär att ett riksintresseområde förlorar de värden som motiverat dess utpekande är skadan att anse som påtaglig. Bedömningen är svår när det gäller vidsträckta områden som präglas av en lång tids utveckling och riksintresset motiveras av den sammantagna effekten av en mängd olika uttryck. Frågan är då hur stor betydelse det har för helhetsvärdet om ett enskilt uttryck påverkas. Mark- och miljööverdomstolen har i fler domar återkommit till riksintressemotiveringens och kunskapsunderlagets betydelse för att avgöra frågan om påtaglig skada föreligger.

I det aktuella fallet har kommunen med utgångspunkt från Riksantikvarieämbetets motivering och övrigt kunskapsunderlag i ärendet bedömt att detaljplanen enbart påverkar ett fåtal uttryck mer än obetydligt. Vissa uttryck förstärks andra försvagas. Den negativa inverkan av någon betydelse gäller få uttryck som försvagas, inte försvinner. Mot denna bakgrund har kommunen funnit att detaljplanen inte kan anses medföra att riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården förlorar de värden som motiverar riksintresset. Kommunens bedömning är att detaljplanen inte medför någon påtaglig skada på riksintresset.

Tvärtom anser kommunen att detaljplanen motsvarar Riksantikvarieämbetets syn på hur platsens kulturhistoria ska vägas in i de förändringar som planeras. Enligt en vägledning från Riksantikvarieämbetet handlar det såväl om att analysera på vilket sätt ett skydd av den riksintressanta miljön kan berika den framtida kulturmiljön som att analysera hur kulturmiljön kan präglade den planerade förändringen. Som exempel anges att återskapa kvaliteter som försvunnit, att förstärka värden som finns eller att skapa helt nya värden i samspel med den befintliga kulturmiljön (*Att hantera förändring – om riksintressen, skydd och hållbar utveckling*. Riksantikvarieämbetet dnr 3.5 1-669-2013, sid 1).

Hamnmiljön vid Blasieholmen är inte utpekad som ett särskilt betydelsefullt område

Som beskrivits ovan är det en väsentlig omständighet att riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården* inte är definierat på ett entydigt sätt. I Riksantikvarieämbetets formella riksintressetext, redovisas en mängd olika miljöer och företeelser som värdebärande uttryck av olika slag, utan någon närmare precisering. Hamnmiljön på Blasieholmsudden är där inte utpekad som ett särskilt viktigt uttryck för sjöfarts- och handelsstaden. De kulturmiljöer som Riksantikvarieämbetet pekar ut är istället "*Skeppsholmen, Kastellholmen, delar av Djurgården och Beckholmen*". Kulturmiljön vid Blasieholmen berörs endast indirekt, genom den generellt hållna skrivningen "*hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten*". Kommunen anser att riksintressetexten måste tolkas så att Riksantikvarieämbetet inte har ansett miljön vid Blasieholmsudden vara av särskild betydelse, eftersom området inte har pekats ut.

Kommunen och länsstyrelsen har gemensamt försökt skapa bättre förutsägbarhet i planeringen. I *Alla tiders Stockholm*, ett kunskapsunderlag för Stockholms riksintressen för kulturmiljövården, som Länsstyrelsen i Stockholm tagit fram, beskrivs arbetet med att identifiera områden som är särskilt betydelsefulla. Det har resulterat i utpekande av omkring 50 olika värdekärnor i riksintresset: "*Stockholms innerstad med Djurgården är Sveriges mest komplexa och mångfacetterade urbana kulturmiljö ... För att förenkla hanteringen av riksintresset identifierade Stockholms stad redan på 1980-talet i samråd med Länsstyrelsen i Stockholms län värdekärnor inom det större riksintresset. Värdekärnorna ska ses som områden som är särskilt betydelsefulla för möjligheten att förstå, uppleva och avläsa de specifika historiska skeden och företeelser som riksintressebeskrivningen lyfter fram*". (*Alla Tidens Stockholm*, s. 16-17)

Området Blasieholmsudden redovisas inte som något särskilt värdefullt område i Riksantikvarieämbetets formella riksintressetext och har inte heller bedömts vara särskilt betydelsefull som värdekärna av kommunen och länsstyrelsen. På grundval av Riksantikvarieämbetets värdebeskrivning och länsstyrelsens redovisning i *Alla tiders Stockholm* har kommunen haft grund för att utgå från att miljön vid Blasieholmsudden inte har sådan avgörande betydelse för riksintresset, att detaljplanen medför påtaglig skada. Kommunens planering skulle bli ohanterlig och oförutsägbar om riksintressets otydliga de-

inition kan utnyttjas för att i enskilda prövningsfall göra nya tolkningar och hävda särskild betydelse för områden som inte tidigare pekats ut.

Riksantikvarieämbetets yttrande, aktbilaga 56

Riksantikvarieämbetet anför i yttrande till mark- och miljödomstolen att det är påverkan på Stockholms funktion som sjöfarts- och handelsstad som är den centrala frågan. Riksantikvarieämbetet hävdar att rivningen av tullhuset och de två magasinsbyggnaderna innebär att en viktig kulturmiljörepresentant för riksintresseuttrycket *Sjöfarts-, handels- och industristad* försvinner. Riksantikvarieämbetet skriver att den berörda miljön är den mest centralt belägna representanten för detta uttryck idag. Riksantikvarieämbetet anför att: *"de uttryck för riksintresset som byggnaderna tillsammans med omgivande miljö representerar helt går förlorade."*

Enligt kommunens bedömning innebär Riksantikvarieämbetets yttrande en tidigare inte tillkännagiven nytolkning av riksintresset med avseende på Blasieholmen. Kommunen anser vidare att yttrandet speglar ett förbiseende av de faktiska förhållandena på platsen och planens innebörd. En rivning av tullhuset från 1876 och de två magasinsbyggnaderna från 1910-talet innebär att ett av få kvarvarande tullhus i centrala Stockholm försvinner och att de sista magasinsbyggnaderna av detta enkla slag försvinner inom riksintresset. Det innebär dock inte, som Riksantikvarieämbetet anför, att *"läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts- och handelsstad går förlorad"*.

Enligt kommunen bevaras viktiga uttryck för Stockholm som sjöfartsstad vid Blasieholmsudden. Utöver tullhus och magasinsbyggnader består den före detta hamnmiljön också av kokhus för sjöfartens mathållning och kajänläggningar från 1800-talet. De är också värdebärande uttryck som berättar om området tidigare funktion som hamn. Riksantikvarieämbetets bedömning att kulturmiljön utradas är därför inte en korrekt beskrivning. Tullhuset och magasinsbyggnaderna försvinner men kajerna rustas och bevaras och kokhuset bevaras. Kokhuset skyddas genom att kommunen i en tidigare plan infört rivningsförbud och skyddsbestämmelser. Uttrycket för Stockholms funktion som sjöfartsstad kommer fortfarande att vara tydligt läsbart på Blasieholmsudden genom att kajer och vattenområdet ska fortsätta att utnyttjas för sjöfarten med förtöjning av fartyg m.m.

Riksantikvarieämbetet anför att miljön som berörs av detaljplanen är den idag mest centralt belägna representanten för riksintresseuttrycket Stockholm som sjöfarts- och handelsstad. Enligt kommunens bedömning bör dock miljön med tullpackhus och tullpaviljonger på Skeppsbron, Stora tullhuset vid Stadsgården samt Stadsgrårdskajen i sig betecknas som tydliga och centralt belägna kulturmiljöer, som uttrycker Stockholms funktion som sjöfarts- och handelsstad. Vidare vill kommunen framhålla att de mest betydelsefulla uttrycken för Stockholm som sjöfartsstad, enligt länsstyrelsens kunskapsunderlag *Alla Tiders Stockholm*, finns vid Skeppsholmen, Kastellholmen, Djurgårdsstaden och Beckholmen. Andra representanter för uttrycket finns också i sjöfartsanknutna miljöer, exempelvis vid Strömkajen, Nybroviken, Strandvägskajen, Söder Mälarstrand, Kungsholmskajen och Värtan.

Enligt kommunens uppfattning är det därför fel att påstå att den miljö som är en representant för uttrycket *Sjöfarts- handels- och industristaden* uttraderas vid Nybroviken/Ladugårdsviken. En beståndsdel i uttrycket försvagas så att läsbarheten påverkas, men uttrycket försvinner inte och läsbarheten blir kvar. Väsentliga delar av karaktären finns kvar, såväl vid Blasieholmen som på andra håll i Stockholms centrala delar.

Om Riksantikvarieämbetet anser att den före detta hamnmiljön på Blasieholmsudden har sådan betydelse att läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts och handelsstad riskerar att gå förlorad om tullhus och magasin rivs, är det rimligt att detta borde ha klargjorts i riksintressebeskrivningen eller åtminstone i arbetet med de värdekärnor som pågått sedan 1980-talet. Om Riksantikvarieämbetet dessutom anser att frågan är så viktig att det finns skäl att ifrågasätta länsstyrelsens bedömning är det rimligt att detta borde ha tydliggjorts genom en komplettering av värdebeskrivningen i ett tidigare skede, och inte först efter antagandet av en detaljplan.

Den formella hanteringen av riksintressen i planeringen

Riksantikvarieämbetets yttrande skapar förvirring i den formella hanteringen av riksintressen i det kommunala planarbetet där länsstyrelsen i egenskap av regional planmyndighet, inte Riksantikvarieämbetet, har till uppgift att bevaka statens intressen. Om Riksantikvarieämbetet har synpunkter på hur länsstyrelsen sköter denna uppgift med avseende på riksintresse för kulturmiljövården vore det önskvärt att detta hanterades internt mellan berörda myndigheter och inte i formella yttranden i en överklagandeprocess.

Riksantikvarieämbetets yttrande innebär en bedömning av frågan om påtaglig skada i ett *enskilt ärende*. Det har aldrig varit lagstiftarens avsikt att ämbetet ska ges ett avgörande inflytande över bedömningen i enskilda ärenden. Av detta skäl har Riksantikvarieämbetet inte getts någon rätt att överklaga beslut om detaljplaner. Inte heller har det varit avsikten att ämbetet ska kunna presentera nya uppgifter med delvis nytt innehåll för ett riksintresse utan samråd med länsstyrelsen.

Statens intressen i fråga om riksintressen bevakas i enskilda ärenden genom länsstyrelsen och regeringen. I första hand ska frågan om påtaglig skada på riksintressen i ett enskilt ärende avgöras av länsstyrelsen som regional planmyndighet med lokal kännedom om specifika förutsättningar och förhållanden på platsen. Länsstyrelsen har därför getts rätt att upphäva kommunens planbeslut enligt 11 kap 10-11 §§ PBL. Länsstyrelsens beslut enligt 11 kap 11 § får överklagas till regeringen.

Riksantikvarieämbetet har inte getts någon rätt att vare sig överklaga detaljplaner eller länsstyrelsens beslut i överprövningsärenden, utom i frågor om byggnadsminnen. Kommunen anser mot denna bakgrund att det vore att frångå lagstiftarens avsikter och kullkasta den avsedda prövningsordningen, om ämbetets yttrande i ett enskilt ärende tillmäts avgörande betydelse.

I detta specifika planärende har Riksantikvarieämbetet, i egenskap av tillsynsmyndighet för det statliga byggnadsminnet Nationalmuseum, tagit del av planhandlingarna under samråds- och granskningskedet och lämnat yttrande om påverkan på det statliga byggnadsminnet. Riksantikvarieämbetet har därmed varit väl medvetet om att länsstyrelsen redan vid samrådet bedömde att rivningar av tullhus och magasinsbyggnader inte medförde påtaglig skada på riksintresset. Om Riksantikvarieämbetet ansåg att detta var en felaktig bedömning och att rivningarna riskerade att medföra påtaglig skada borde detta ha framförts till länsstyrelsen under planprocessen.

Avvägning med hänsyn till Nationalstadsparken

Klagande har anfört att detaljplanen strider mot bestämmelserna i miljöbalken om Nationalstadsparken.

Kommunen vill erinra om att planområdet inte ligger inom gränserna för Nationalstadsparken, men i nära anslutning till parken.

Länsstyrelsen har bedömt att förslaget inte medför någon sådan påtaglig skada på Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden att den ska upphävas. Kommunen delar denna uppfattning.

Allmänna intressen som kommunen ansvarar för

Trafikförsörjning och parkering

Klaganden har anfört att planen inte ger möjligheter att ordna trafikförsörjning och god trafikmiljö. Vidare har hävdats att det på tomtten eller i närheten saknas lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning.

Kommunen vill hänvisa till avsnittet om gator och trafik i planbeskrivningen (sid 36-42) samt PM Trafikutredning Nobel Center (Tyrens 2015-09-01). Av planbeskrivningen framgår att Nobel Center förväntas medföra ett stort antal besökare, varav den största andelen (85%) förväntas komma till fots inklusive de som kommer gående från tunnelbana och busshållplatser m.m. Vidare förväntas en viss genomfartstrafik av främst turistbussar och leveranstrafik.

Enligt trafikutredningen beräknas trafikstringen på grund av den nya detaljplanen medföra i genomsnitt omkring 180 fordonsrörelser per dag (40 bilar, 30 bussar och 20 transporter). Endast vid stora evenemang kan biltrafiken öka främst med taxi och bli upp mot 450 rörelser per dag. Det kan jämföras med en beräknad trafikstring om minst 500 fordonsrörelser per dag, om parkeringsgaraget för omkring 260 bilar enligt gällande plan skulle ha genomförts.

Kommunens avsikt är att bygga om de kringliggande gatorna för att skapa mer attraktiva gaturum för fotgängare. Dessa åtgärder regleras inte genom detaljplanen, eftersom större delen av gatustrukturen ligger utanför planområdet. En avsikt är också att minska biltrafiken i området, bland annat genom att ta bort omkring 200 parkeringsplatser i området.

Nobel Center kommer att generera turistbusstrafik, taxi samt leveranstrafik. Av detta skäl breddas körbanan och den västra trottoaren på Hovslagargatan, så att det finns utrymme att kunna hantera både turistbussar och fordon som angör fastigheten Kärplingeholmen 6. Trafiken på den smala delen av Hovslagargatan avses bli enkelriktad och enbart tillåta körning i riktning från Södra Blasieholmshamnen till Nybrokajen. Gatan är tänkt att utformas som en gångfartsgata. Bussfickor med plats för fyra turistbussar anläggs på kvartersmarken intill Nobel Center. Där anordnas också en tillräcklig angöringszon för leveranser, avfallshantering och taxi m.m.

Kommunen anser att det befintliga trafikutrymmet är mycket begränsat på Blasieholmen och att allmän biltrafik till och från området bör begränsas av utrymmes- och trafiksäkerhetsskäl. Förutsättningarna är därvid likartade jämfört med andra centrala besöksmål exempelvis vid Skeppsholmen, Rosenbad och Riksdagen. Kommunen bedömer att detaljplanens trafikstring kan hanteras på ett acceptabelt sätt genom de avsedda åtgärderna.

Svenska byggnadsvårdsföreningens anmärkning att parkeringsplatser för turistbussar är en olöst fråga, avser ett generellt problem som gäller hela Stockholms innerstad med Djurgården. Vid Nobel Center ordnas tillräckliga angöringsplatser för turistbussar men inga långvariga uppställningsplatser. Enligt kommunens bedömning är behovet av uppställningsplatser för turistbussar en fråga som främst gäller under turistsäsongen och som kräver en övergripande lösning, vilken inte är möjlig inom planområdet.

Sjöfartens intressen

Kommunen bestrider Svenska byggnadsvårdsföreningens påstående, att detaljplanen innebär att ett av de sista centralt belägna hamnområdena tas i anspråk för annat ändamål än sjöfart utan att ens sjöfartens behov har utretts. Planens syfte är bland annat att säkerställa sjöfartens nyttjande av kajen inom planområdet. Det sker genom användningsbestämmelsen KAJ i detaljplanen. Det är samma bestämmelse som enligt en annan detaljplan gäller för södra delen av Blasieholmen (Strömkajen). Hur kajen upplåts och hamnverksamheten bedrivs beslutas av Stockholms Hamnar.

Skälig hänsyn till Fastighets AB L E Lundbergs enskilda intressen

Fastighets AB L E Lundberg har anfört att ett genomförande av detaljplanen innebär en kraftig negativ påverkan på bolagets enskilda intresse. Det gäller bortfall av sjöutsikt och försämrat ljusinsläpp till kontorslokalerna samt försämrade parkeringsmöjligheter i närområdet. Det gäller också bolagets oro för störningar och skador genom byggnationen. Bolaget menar att denna påverkan medför en påtaglig minskning av fastighetens marknadsvärde.

Påverkan på ljusförhållanden och utsikt

Kommunen anser att påverkan på bolagets intresse i fråga om ljusförhållanden och utsikt är begränsad och inte medför någon bety-

dande olägenhet. Placeringen av Nobel Center, med fasaden snedställd på mellan ca 28 till 32 meters avstånd från fasaden till bolagets byggnad, innebär ett väsentligt större avstånd än vad som är vanligt förekommande i Stockholms innerstad. Avståndet mellan byggnader på båda sidor om en normal innerstadsgata är ca 18 meter (fasad-fasad). Ljusförhållandena för bolagets kontor kommer därför fortsatt att vara bättre än vad som är normalt i innerstaden. Den nya byggnaden medför viss skuggning av Fastighet AB L E Lundbergs fasad, främst på förmiddagen vid vår- och höstdagjämning (se planbeskrivningen sid 54-55 samt utredningen Solstudier 2015). Med hänsyn till den begränsade omfattningen av påverkan och läget i Stockholms innerstad har kommunen bedömt att påverkan är acceptabel.

Beträffande olägenheten av minskad utsikt mot vattnet vill kommunen hänvisa till att så gott som samtliga kontorsrum kommer att behålla viss utsikt mot vattnet i sned vinkel. Kommunen anser även att bolaget har haft att räkna med att en fastighet i Stockholms mest centrala delar kan påverkas av förändringar i omgivningen.

Bortfall av parkering

Fastighets AB L E Lundbergs intresse av att kommunen ska bibehålla bolagets möjligheter att hyra parkeringsutrymme på kommunens kvartersmark samt bevara gatuparkering i området tillgodoses inte. Med den hårda konkurrens om marken som råder i innerstaden och önskemålet att utveckla allmänt tillgängliga kajer och torg, anser kommunen att det inte är möjligt att tillgodose bolagets önskemål om att bevara eller ersätta befintlig markparkering inom planområdet. Kommunen har ingen skyldighet att tillhandahålla parkeringsplatser för intilliggande fastigheters räkning inom planområdet. Enligt kommunens bedömning finns tillräckliga parkeringsmöjligheter på andra håll i närområdet.

Minskningen av parkeringsmöjligheter motiveras också av trafiksäkerhets- och framkomlighetsskäl. I planbeskrivningen (sid 41) redovisas att cirka 200 bilparkeringsplatser på gatumark och mark som kommunen hyr ut kommer att tas bort. Syftet är i första hand att minska biltrafiken på de smala gatorna på Blasieholmsudden och i stället hänvisa bilparkering till närliggande parkeringshus i city, vilka har ledig kapacitet. Inom en kilometers avstånd finns totalt omkring 4 800 bilparkeringsplatser i tillgängliga anläggningar.

Kommunen vill även framhålla att reglering av gatuparkering inte är en detaljplanefråga. Föreskrifter om parkeringsförbud regleras i

Trafikförordningen (1998:1276). Reglering kan ske för att främja trafiksäkerheten och framkomligheten.

Störningar på grund av byggverksamheten

Beträffande Fastighets AB L E Lundbergs oro för skador och störningar under byggtiden genom schaktning, sprängning, buller och vibrationer m.m. vill kommunen erinra om att det inte handlar om nödvändiga konsekvenser av detaljplanen utan att det är konsekvenser av på vilket sätt byggnationen genomförs. Det styrs inte av detaljplanen. Plan- och bygglagens 4 kap ger inte stöd för sådan reglering. Bolagets intressen skyddas i stället främst genom de grannlagsrättsliga föreskrifterna i 3 kap jordabalken (1970:994). ”*Den som avser att utföra eller låta utföra grävning eller liknande arbete på sin fastighet skall vidta varje skyddsåtgärd som kan anses nödvändig för att förebygga skada på angränsande fastigheter. Bestämmelser om ersättning för skador till följd av grävning eller liknande arbete finns i 32 kap. miljöbalken*” (3 kap 3 § Jordabalken).

I planbeskrivningen och i MKB (sid 62-65) finns en redovisning av kommunens bedömning av risken för störningar under byggskedet och exempel på åtgärder som kan minska störningarna. Byggandet av Nobel Center har beräknats ta 2,5 år (MKB sid 64). Spontning uppskattas behöva pågå under en begränsad tid om 4-6 veckor. Nobel Center kommer att ha två våningar under mark, vilket innebär att bottenplattan kommer att ligga på cirka -9 meter (i förhållande till nollnivån i koordinatsystem höjd RH2000). Vissa sprängnings- och schaktningsarbeten erfordras, eftersom byggnaden ska innehålla källarplan och marken till stor del består av berg. Arbetena kommer att ske på platsen där den nya byggnaden ska stå. Ingenting tyder på att det skulle finnas behov av schaktning dikt an mot Fastighets AB L E Lundbergs fastighet. Bedömningen är enligt MKB att enbart drygt 3 000 m² behöver grävas upp. Det kan jämföras med att enligt gällande detaljplan Dp 2000-10845, för ett underjordiskt garage under Hovslagargatan m.m., skulle ett omkring 3 100 m² stort område behöva grävas upp på betydligt närmare avstånd till bolagets fastighet. Att gällande plan upphävs och ersätts av nu aktuell plan innebär således minskad risk för skador och störningar vid planens genomförande.

Prövningen av konsekvenser på grund av byggåtgärderna och att tillräckliga skyddsåtgärder vidtas görs i annan ordning. Dels omfattas exploateringsprojektet av krav på miljöprövning av vattenverksamhet, enligt 11 kap miljöbalken, dels omfattas projektet av kravet på skyddsåtgärder enligt 26 kap 19 § miljöbalken.

Inom ramen för miljöprövningen av vattenverksamhet kommer en riskanalys för byggskedets aktiviteter att göras. Den kommer bland annat att hantera de risker som har att göra med exempelvis grundvattenläckage i schaktgrop, risk för skador på grund av vibrationer samt miljöfara vid hantering av schaktmassor. Dessa risker och att tillräckliga åtgärder vidtas regleras inte i detaljplanen utan kommer att prövas i miljöprövningen av vattenverksamhet.

I 26 kap 19 § miljöbalken föreskrivs följande. ”*Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar...*”. I bestämmelsen ingår krav på att ta fram ett kontrollprogram för omgivningspåverkan. Det ska tas fram innan bygget påbörjas och beskriva den påverkan exploateringsprojektet kan tänkas ha på omgivningen samt de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som planeras för att minska påverkan. Programmet ska även visa hur verksamhetsutövaren avser att kontrollera att ställda miljökrav efterföljs vid byggnationen. Programmet ska godkännas av tillsynsmyndigheten, Stockholms stads miljö- och hälso- skyddsnämnd. Kontrollprogrammet följs sedan upp genom förvaltningens tillsyn.

Kontrollprogrammet ska bland annat behandla risken att omgivningen störs av buller från exploateringsprojektet. Naturvårdsverket har tagit fram riktvärden för byggbuller som är en vägledning och utgångspunkt för den bedömning av tillåtna byggbullernivåer som ska göras (NFS 2004:15). Kontrollprogrammet ska även definiera tider på dygnet för bullrande arbeten. I Stockholm gäller det normalt helgfria vardagar mellan klockan 07-19.

Kommunen hänvisar till att länsstyrelsen i sitt beslut delar kommunens uppfattning, att risken för störningar under byggtiden prövas vid genomförandet och inte genom detaljplanen. I beslutet framför länsstyrelsen att ”*bortledning av grundvatten prövas i annan ordning*” och att ”*vad som anförts om störningar under byggtiden får prövas under genomförandet*”.

Ekonomisk skada

Fastighets AB L E Lundberg anför att fastigheten kommer att drabbas av en stor negativ påverkan och ekonomisk skada på grund av byggnationen. Bolaget hänvisar därvid bland annat till ett värderingsutlåtande som bolaget bifogat ett yttrande av den 13 juni 2016 till länsstyrelsen.

Kommunen erinrar om att frågor som rör ersättning för miljöskador regleras i 32 kap miljöbalken och kan inte bli föremål för prövning i detta mål. Vid en bedömning om detaljplanen medför påverkan ska man enbart utgå från sådana konsekvenser som orsakas av detaljplanen och inte räkna med skador, störningar och andra konsekvenser som beror på hur byggnationen genomförs. Mot denna bakgrund anser kommunen att vad bolaget anfört om ekonomisk skada vilar på felaktig grund. Det är inte heller rätt att räkna med en värdeminskning på grund av ändrade allmänna parkeringsförhållanden.

Detaljplanens begränsade påverkan i fråga om reducerad sjöutsikt, viss skuggning och ändrade parkeringsförhållanden utgör inte grund för att anta någon värdeminskning av betydelse för bolagets fastighet.

I värderingsutlåtandet har det årliga hyresbortfallet på grund av minskad sjöutsikt antagits bli upp till 20% av den totala hyresintäkten/m² för en stor del av lokalytan. Kommunen konstaterar att bolaget inte styrkt sitt antagande. Kommunen bestrider att grund för att anta en så kraftig värdeminskning föreligger.

Om värderingsutlåtandet trots invändningarna skulle tillmätas betydelse vill kommunen framhålla att skadan genom minskad sjöutsikt blir mycket begränsad i förhållande till fastighetens värde. I bolagets värderingsutlåtande anges att minskad sjöutsikt kan medföra en årlig intäktsminskning om ca 4,3 miljoner, vilket med bolagets valda diskonteringsränta motsvarar 90-95 miljoner i nuvärde. Det utgör mindre än 15% av fastighetens totala värde, som motsvarar cirka 650 miljoner, om man gör motsvarande kalkyl med utgångspunkt från nuvarande hyresintäkter enligt bolagets uppgifter. I själva verket torde bolagets fastighet vara värd betydligt mer.

Kommunen anser inte heller att det kan uteslutas att fastighetens marknadsvärde i stället ökar, på grund av att planen tillför Nobel Center som blir en viktig målpunkt i staden, samt att kajer och omgivande mark ställs i ordning med högre kvalitet. Kommunens bedömning är att fastighetens läge har betydligt större betydelse för dess marknadsvärde och att förändringen av utsikten sannolikt saknar väsentlig betydelse.

Skälig hänsyn till Fastighets AB Hovslagarens enskilda intressen

Fastighets AB Hovslagaren har anfört att ett genomförande av detaljplanen kommer att påverka boendemiljön på fastigheten negativt samt begränsa användandet. Vidare hävdas att tillfarten till fastigheten försämras genom att en intilliggande park, som idag används för tillfart till fastigheten, enligt planen kommer att omvandlas till gata respektive torg.

Kommunen får framhålla att bolagets fastighet, Sillhovet 4, inte ingår i planområdet. Fastigheten har begränsade angöringsförhållanden eftersom den ligger direkt intill Hovslagargatan. Planförslaget innebär att en mindre del av den intilliggande parken ersätts av en utvidgning av Hovslagargatan och en annan del ersätts av torg, vilket medför att angöringsmöjligheterna till fastigheten blir något bättre. Samtidigt kommer husets nordöstra gavel att gränsa direkt mot gatan, vilket innebär en försämring. Utvidgningen är avsett för att taxibilar m.m. ska kunna vända och har inte sådana mått att den kan användas för turistbussar eller liknande. Angöring av bussar och lastbilar till Nobel Center kommer att ske från Hovslagargatan till en plats inom kvartersmarken framför Nobel Center på skäligt avstånd från omgivande fastigheter (se planbeskrivningen sid 37-38). På grund av planens utformning och att Hovslagargatan enbart bedöms få begränsad trafik kommer planen inte att medföra någon betydande olägenhet.

Fastigheten har enligt gällande plan användningsbestämmelsen Q ”Användning anpassat till kulturvärde” och skyddsbestämmelser som bland annat innebär rivningsförbud och förbud mot förvanskning. Kommunen bedömer även att förslaget inte påverkar fastighetens användningsmöjligheter och att det därför är utformat med skälig hänsyn till Fastighets AB Hovslagarens enskilda intresse.

Vad gäller bolagets hänvisning till risken för skador och störningar under byggnationen genom schaktning, buller m.m. hänvisas till kommunens bemötande av motsvarande invändningar från Fastighets AB L E Lundberg. Därvid vill kommunen särskilt framhålla att det är valet av metod för byggande och schaktning som är avgörande för att säkerställa att omkringliggande bebyggelse inte skadas. Detsamma gäller byggåtgärder som kan påverka grundvattnet. Metoderna för byggande styrs inte av detaljplanen, eftersom 4 kap PBL inte ger stöd för sådan reglering.

Beträffande bolagets bedömning av påverkan på ljusflöden och utblickar från fastighet vill kommunen erinra om att Nobel Center placerats på långt avstånd, över 35 meter, från bolagets fastighet. Vidare har den nya byggnaden placerats förskjuten i sidled så att huset inte ligger mitt framför gaveln till bolagets hus. Enligt kommunens bedömning medför inte nämnda förhållanden någon olägenhet av betydelse för bolaget.

Bolaget har även hävdade att trafikförhållandena innebär att bussar ska vända vilket bidrar till ökade utsläpp på mark som ändras till gata i förhållande till gällande detaljplan. Kommunen vill härvid hänvisa till vad som redovisats ovan i avsnitt om trafikförhållandena.

Vad gäller bolagets påstående, att fastighetens privata sfär omintetgörs, vill kommunen hänvisa till att den privata sfären redan är starkt begränsad genom att fastigheten omges av befintliga allmänna platser på tre sidor och att detaljplanen inte medför någon påtaglig förändring.

Invändningar om formella brister

Översiktsplanen

Samfundet S:t Erik och andra klagande har invänt att detaljplanen avviker från översiktsplanen och att kravet i 4 kap 33 § PBL på att detta förhållande ska ha redovisats i planbeskrivningen inte är uppfyllt. Avvikelsen anges vara att planen inte beaktat innerstadens kulturhistoriska värden.

Kommunen bestrider att detaljplanen innebär en avvikelse från gällande översiktsplan, Stockholms översiktsplan Promenadstaden, antagen av kommunfullmäktige den 15 mars 2010. Detaljplanen har beaktat de kulturhistoriska värdena, vilka identifierats och utretts noga under planarbetet. I avvägningen mellan olika intressen har kommunen även beaktat andra intressen. Det följer av översiktsplanens *strategi 1: Fortsätt att stärka centrala Stockholm* och *strategi 4: Främja en levande stadsmiljö* samt de planeringsinriktningar som anges i översiktsplanens andra kapitel, bland annat avsnitt 2.9 *En stad rik på upplevelser och kulturhistoriska värden*. Där anges:

- *Fortsätt att öka kunskapen om stadens kulturhistoria och beakta de kulturhistoriska värdena i planeringen.*
- *Utveckla Stockholms turiststråk och anläggningar för större evenemang.*

- *Öka mångfalden av lokaler och offentliga miljöer för kultur och upplevelser.*

Det kan råda delade meningar om hur översiktsplanens olika riktlinjer ska tolkas och samordnas. Den ger utrymme för att göra olika prioriteringar i enskilda ärenden, utan att det innebär någon avvikelser från översiktsplanen. Kommunen instämmer i länsstyrelsens bedömning i beslutet 2017-02-08, att detaljplanen ”*inte står i uppenbar strid med översiktsplanen. Det har därför inte funnits anledning att i planbeskrivningen ange att detaljplanen avviker från översiktsplanen.*”

Planbestämmelse om lägsta schaktdjup

Fastighets AB Hovslagaren och Fastighets AB L E Lundberg hävdar att detaljplanen ger tillåtelse att schakta från markytan ned till -11,5 meter inom i stort sett hela planområdet, även dikt an till fastigheterna Kävlingeholmen 6 och Sillhovet 4. Klaganden hävdar att det inte torde vara möjligt utan att skada angränsande byggnader och att det är en otydlig och orimlig planbestämmelse.

Kommunen vill erinra om att där inte något annat har angetts äger en fastighetsägare rätt att schakta och bygga hur djupt som helst inom sin mark, så länge det bedöms lämpligt och inte strider mot de grannelagsrättsliga reglerna enligt jordabalken. I 4 kap 11 § PBL ges lagstöd för att reglera byggandets omfattning över och under markytan. Bestämmelsen ger bland annat möjlighet att begränsa exploateringsrätten under mark. I detta fall är en sådan begränsning påkallad för att tillgodose skyddsintressen med hänsyn till en eventuell framtida tunnelbana under området.

Kommunen vill särskilt framhålla att bestämmelsen om lägsta schaktdjup innebär en begränsning av rätten att schakta i området, vilken utan bestämmelsen skulle vara obegränsad. Schaktning får enligt planen inte ske längre ner än till -11,5 meter. Det är inte detsamma som att det per automatik/i varje enskilt fall är tillåtet att schakta ner till denna nivå inom planområdet. Lämpligheten av en sådan åtgärd får prövas inom ramen för en ansökan om bygglov eller marklov. En schaktdjupsbegränsning innebär ingen byggrätt. Byggrätt under mark regleras i stället exempelvis genom s.k. ringprick beteckning ”*Marken får byggas under med körbart bjälklag*” eller motsvarande. Klagandenas invändningar i denna del saknar därmed grund.

Byggnadens höjd

Fastighets AB L E Lundberg har hävdad att höjdbestämmelserna, som avser nockhöjd och totalhöjd, är olämpliga och att tolkningen av dem är oklar. Bolaget har även hävdad att planprocessen varit otydlig och vilseledande och att höjden inte ändrats under processen.

Kommunen bestrider Fastighets AB L E Lundbergs påståenden att bestämmelserna om nockhöjd och totalhöjd är olämpliga. Kommunen bestrider även bolagets påstående att byggnadshöjden inte har sänkts mellan samråd och granskning.

I detaljplanen regleras tillåten höjd för huvuddelen av byggnaden genom en bestämmelse om högsta totalhöjd i meter över nollplanet +35. För en lägre del på byggnadens sydöstra sida regleras höjden genom en bestämmelse om högsta nockhöjd i meter över nollplanet +23,5.

Kommunen vill erinra om att det är fråga om vedertagna bestämmelser och att de följer *Boverkets allmänna råd om planbestämmelser för detaljplan* (BFS 2014:5). Hur Boverket anser att nockhöjd och totalhöjd ska definieras framgår bland annat av Boverkets Rapport 2016:30 *Exempel på reglering av byggnadsverks höjder och våningsantal*. Där anges att nockhöjd mäts upp till yttertakets högsta del och att totalhöjd mäts till byggnadsverkets högsta punkt, inräknat uppstickande delar såsom ventilationshuvor, antenner och dylikt (sid 19-20). Av Boverkets redovisning framgår även hur markplanets nivå fastställs i de fall höjden ska mätas från marken i stället för kommunens nollplan.

Kommunen vill även framhålla att det inte finns något som hindrar att använda en bestämmelse om takets högsta punkt för att reglera en byggnadsdel med platt tak. Att byggnadens tak får användas som terrass påverkar inte bedömningen. Av bestämmelsen i planen framgår att räcke för takterrassen får anordnas utöver nockhöjden.

Under planprocessen har byggnadens totalhöjd sänkts 3 meter efter samrådet, bland annat för att tillgodose länsstyrelsens synpunkter. Kommunen medger emellertid att sänkningen inte redovisas entydigt, på grund av ett fel i byggnadens höjdbestämmelse på plankartan vid samrådet.

I samrådsförslaget hade byggnaden en höjd +38 meter över nollplanet eller 35 meter från mark, vilket är 3 meter högre än det slutliga

förslaget. Genom misstag angavs höjden över mark, 35 meter, felaktigt som höjden över nollplanet, +35 meter på plankartan. Det innebär att plankartan vid samråden angav en lägre höjd än den byggnad som konsekvensbedömdes. Felskrivningen har redovisats i granskningsutlåtandet sid 5-6 tillsammans med förklarande bilder. Kommunen anser inte att processen har varit vilseledande. På plankartan fanns vid samrådet en illustration av byggnaden som visar rätt höjd. Illustrationer i MKB och övriga handlingar visade också rätt höjd. Efter minskningen av höjden har höjdbestämmelserna på plankartan varit korrekta, såväl vid granskning som vid antagande av planen.

Invändningar om otydliga planbestämmelser

Utöver vad som ovan angivits beträffande bestämmelser om schaktdjupsbegränsning och tillåten höjd har bland annat Fastighets AB Hovslagaren anfört att planbestämmelsen W1 "Öppet vattenområde med bryggor" är en otydlighet i planen. Kommunen bestrider detta.

Kommunen vill hänvisa till Boverkets digitala kunskapsbank. Där framgår att W, vattenområde, är en generell bestämmelse som bör tillämpas för områden som ska vara öppet vatten samt vatten med mindre anläggningar. Detaljplanens bestämmelse W1 innebär en precisering av att vattnet får kompletteras med bryggor.

Bolaget hänvisar till ett ärende i Mark- och miljööverdomstolen, Mål P 5880-14 som avser andra förhållanden och inte ger stöd för den slutsats bolaget hävdar. Målet avser ett bygglovsärende där frågan var om bryggor för en småbåtshamn kunde tillåtas i ett vattenområde som enligt detaljplan ska vara "öppet vattenområde". Enligt domstolen innebär lovet en för stor avvikelse så att bygglov inte kunde beviljas.

Enligt kommunens uppfattning ger domen stöd för att planbestämmelsen W1 "Öppet vattenområde med bryggor" är rätt utformad. Kommunens avsikt är att karaktären av öppet vatten bibehålls samtidigt som bryggor för sjöfarten får anordnas. Bestämmelsen stödjer detta. Kommunen har inte bedömt att det är nödvändigt att reglera bryggornas storlek.

Kommunens slutsats är att detaljplanens samtliga bestämmelser, W1, m1, bestämmelse om lägsta schaktdjup m.fl. uppfyller kraven på tydlighet enligt 4 kap. 32 § PBL.

Ändring under genomförandetiden

Både Fastighets AB L E Lundberg och Fastighets AB Hovslagaren hävdar att de ska anses vara berörda fastighetsägare i den mening som avses i 4 kap 39 § PBL. Enligt denna bestämmelse får en detaljplan inte ändras under genomförandetiden om en fastighetsägare som berörs motsätter sig det.

I det aktuella ärendet innebär planen att en gällande detaljplan för ett område vid Blasieholmen, Dp 2000-10845, upphävs. Syftet med planen var att ge möjlighet till ett stort parkeringsgarage under Hovslagargatan m.m. Planens genomförandetid upphörde 2017-06-27, vilket innebär att genomförandetiden fortfarande löpte när den nu aktuella planen antogs den 25 april 2016.

Det saknas uttalanden i förarbetena till lagen om vad som ska förstås med "berörda fastighetsägare". Med tanke på att bestämmelsen är avsedd att utgöra ett skydd för fastighetsägares byggrätt, talar starka skäl för att med "berörda" avses enbart fastighetsägare med mark inom den ursprungliga planens område. Det rättsfall som Fastighets AB L E Lundberg hänvisar till gällde en fastighetsägare inom det ursprungliga planområdet. Ingen av klagandena äger mark inom den ursprungliga planens område. Det finns inte heller någon omständighet i ärendet som talar för att de drabbas så att deras möjligheter att utnyttja sin byggrätt påverkas av annan anledning. Större delen av den nya byggnaden ovan jord kommer att ligga utanför den upphävda planens planområde.

Kommunen delar helt länsstyrelsens uppfattning att "*Förändringarna inom den detaljplan som har kvarstående genomförandetid bedöms inte vara av sådan art att Fastighets AB L E Lundberg respektive Fastighets AB Hovslagaren enligt Länsstyrelsens mening kan anses vara berörda fastighetsägare i den mening som avses i 4 kap. 39 § PBL. Att de motsätter sig planändringen utgör därför inte något skäl att på denna grund upphäva kommunens antagandebeslut.*" (sid 21 i länsstyrelsens beslut).

Ändringen av planbestämmelsen m1

Fastighets AB L E Lundberg vidhåller att planbestämmelsen m1 saknar stöd i 4 kap PBL och att kravet på tydlighet enligt 4 kap 32 § PBL inte är uppfyllt. Klagande anför också att det inte är möjligt att göra den ändring av bestämmelsen m1 som länsstyrelsen har gjort utan att först höra bolaget och Stockholms läns landsting. Fastighets AB Hovslagaren har också anført att planbestämmelsen m1 är otydlig och motsägelsefull.

Syftet med den ifrågasatta planbestämmelsen är att en befintlig servicetunnel ska skyddas mot skada genom schaktning, sprängning, borrhning och andra ingrepp som kan leda till olyckor på grund av att tunneltaket skadas. Planbestämmelsen har lagstöd i 4 kap 11-12 §§ PBL. I kommunens yttrande till länsstyrelsen den 15 december 2016 har detta beskrivits. Kommunen anser inte heller att bolaget drabbas av bestämmelsen. Den begränsar möjligheterna att vidta åtgärder på ett område inom allmän platsmark, och påverkar på intet sätt bolagets rättigheter. Länsstyrelsen har i sitt beslut uttalat att det är möjligt att utforma en skyddsbestämmelse på så sätt.

Kommunen anser att bolagets invändning att länsstyrelsen inte har haft rätt att ändra planbestämmelsen är grundlös. Ändringen har gjorts med stöd av 13 kap 7 § PBL med kommunens medgivande. Att andra ledet i bestämmelsen m1 tagits bort påverkar inte bolagets ställning i lagens mening och det är därför inte något fel att bolaget inte har fått tillfälle att yttra sig om ändringen.

Planbestämmelsen m1 infördes i planen på begäran från Landstingets Förvaltning för Utbyggd Tunnelbana (FUT) och avsåg första ledet i bestämmelsen, som reglerar ett skydd för den befintliga tunneln. Skälet till att andra ledet i bestämmelsen togs bort var att det innebar att första ledet i bestämmelsen villkorades av nya ställningstaganden. Sådana villkor utan lagstöd innebär en "nullitet" utan verkan. Att det togs bort saknar därmed betydelse och innebär inte att landstingets intresse av skyddet för den befintliga tunneln påverkas. Landstinget har informerats om ändringen. Om landstinget ansett att förfarandet var felaktigt har de haft möjlighet att överklaga länsstyrelsens beslut.

Kommunen bestrider vad Fastighets AB Hovslagaren har anfört om motsägelse mellan planbestämmelsen m1 och bestämmelsen om lägsta schaktdjup. Planbestämmelsen m1 och schaktdjupsbegränsningen gäller för olika delar av planområdet. Kommunen vill dessutom hävda att även om bestämmelserna hade omfattat samma område hade de inte varit motsägelsefulla. Bolaget har missuppfattat schaktdjupsbegränsningens innebörd. Den innebär inte att schaktning ner till angivet djup är tillåten. Tillåtligheten prövas i förekommande fall genom marklov. Bestämmelsen innebär enbart att schaktning från markytan lägre ner än angivet djup är förbjuden.

Ifrågavarande planbestämmelse, m1, har stöd i 4 kap. PBL och den uppfyller kravet på tydlighet i 4 kap. 32 § PBL.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Klagande har hävdad att det finns brister i den upprättade miljökonsekvensbeskrivningen. Bland annat har Fastighets AB L E Lundberg invänt att redovisningen av nollalternativet är felaktig och att den är för snävt avgränsad.

Kommunen vill hänvisa till sin skyldighet att samråda med länsstyrelsen, innan kommunen bestämmer omfattningen och detaljeringsgraden av en miljökonsekvensbeskrivning. Där ingår att bestämma rimliga alternativ. Samråd med länsstyrelsen genomfördes vintern 2014-2015. Kommunen har valt att låta nuläget och dagens utformning utgöra nollalternativ, eftersom det inte går att i dagsläget bedöma hur området i framtiden kan förändras och bebyggas eller för vilket ändamål, för den händelse detaljplanen inte skulle bli genomförd. Länsstyrelsen har funnit att kommunen har haft fog för att redovisa nollalternativet på angivet sätt.

Fastighets AB L E Lundberg har även påstått att frågor om schaktning och grundläggning m.m. inte är tillräckligt utredda i MKB. Kommunen bestrider detta och anser att utredningarna har tillräcklig omfattning för att kunna säkerställa att detaljplanens markanvändning är lämplig med hänsyn till allmänna och enskilda intressen. Bland annat vill kommunen hänvisa till *Översiktlig Miljöteknisk markundersökning*, WSP 2014-09-22, *Dagvattenutredning* SWECO 2015-09-04 och *PM Geoteknik* SWECO 2014-10-06. Till sammans med annat underlag ger dessa utredningar tillräcklig grund att bedöma att detaljplanen innebär en lämplig markanvändning och att den kan genomföras på ett sätt som innebär skälig hänsyn till befintliga fastighets- och byggnadsförhållanden.

Dagvatten

Det har bland annat framförts att påverkan genom utsläpp av dagvatten i Nybroviken inte har utretts tillräckligt. Kommunen får i denna fråga hänvisa till utredningen i MKB, sid 52-55, och menar att frågan om utsläpp är tillräckligt utredd för att kunna konstatera att marken är lämplig att använda och bebygga på det sätt som planen avser.

I MKB redovisas att dagvattnet från planområdet kommer att vara mindre belastat av trafikföroreningar genom att dagens parkering försvinner, även med hänsyn till angöring av taxi, bussar m.m. vid Nobel Center. Samtidigt kommer det planerade materialvalet i byggnaden att påverka dagvattnet. Beräkningen av utsläppsmängder

per år visar på mindre eller samma utsläppsmängd för samtliga ämnen utom för fosfor, kväve, kadmium och nickel där halterna blir något högre utan dagvattenrening. Med rening bedöms planförslaget medföra positiva konsekvenser lokalt i Nybroviken, till följd av mindre mängd föroreningar (MKB, sid 55 tabell 4).

I dagsläget finns inga nationellt fastslagna riktvärden för föroreningshalter i dagvatten. Kommunen har därför utgått från ett förslag till riktvärden från en arbetsgrupp inom det regionala dagvattennätverket i Stockholms län. I planeringen har kommunen även utgått från Stockholms kemikalieplan 2014-2015, där minimering av läckage av koppar- och zinkjoner från bygg- och anläggningsmaterial är särskilt prioriterat.

Beräkningarna i MKB av föroreningar före och efter exploateringen visar att koncentrationerna av koppar och zink i nuläget överskrider de regionalt föreslagna riktvärdena. Efter exploateringen minskar utsläppen av både koppar och zink. I fråga om koppar är minskningen så omfattande att riktvärdet klaras. I fråga om zink blir koncentrationen lägre än tidigare men fortfarande högre än riktvärdet, om inga reningsåtgärder vidtas (MKB, sid 54 tabell 3). I MKB ges exempel på enkla reningsåtgärder som kan vidtas, exempelvis att dagvatten avleds via öppna system eller skelettjordar som bidrar till fördröjning av dagvattenflöden och infiltration.

För kadmium ökar utsläppen marginellt från 0,0011 kg/år till 0,0014 kg/år. Eftersom riktvärdet överskrids har en dagvattenutredning tagits fram med åtgärder för att minska påverkan på Strömmen genom filtermagasin och kalkfylld ränna (*Rapport Nobel Center – Dagvattenutredning*. SWECO 2016-02-15 sid 13-15).

Av det anförda drar kommunen slutsatsen att det saknas anledning att misstänka att marken är olämplig att bebygga med hänsyn till utsläpp av dagvatten och påverkan av vattenkvaliteten i Strömmen och Nybroviken. Det handlar om mycket små dagvattenutsläpp med marginell påverkan på en stor recipient. I MKB redovisas att dagvattenmängden beräknas minska när planen genomförs och att den bidrar till att uppnå kommunens prioriterade mål att minska utsläpp av koppar och zink. Med normalt förekommande reningsåtgärder kan dagvattenkvaliteten ytterligare förbättras.

Det geotekniska underlaget

Fastighets AB L E Lundberg har hävdats att det geotekniska underlaget för MKB är bristfälligt. Det grundas i första hand på bolagets

oro för skador från schaktning, sprängning och grundläggning för Nobel Center.

Generellt är de geotekniska förutsättningarna i Stockholm väl kända genom kunskapsunderlag från SGU (Sveriges Geologiska Undersökningar) och kommunens geoarkiv, som bland annat innehåller geologiska kartor, husgrundläggningskartor och uppgifter om grundvattennivåer från omkring 1 600 grundvattenrör. I PM Geoteknik (SWECO 2014-10-06) görs en sammanfattning av de geotekniska förutsättningarna för området. Där ges även rekommendationer beträffande utförande av schakt för grundläggning, injektering av berggrunden för att motverka vattenläckage och förslag till stödkonstruktioner m.m.

Kommunen anser att de geotekniska förutsättningarna är tillräckligt väl kända och beskrivna för att kunna konstatera att området är lämpligt för bebyggelse med vedertagna åtgärder och normal riskhantering. Så som är brukligt ska det fortsatta arbetet i kommande skeden omfatta kompletterande utredningar beträffande grundläggning av byggnadskonstruktioner, dimensionering av temporära konstruktioner samt riskhantering som utförs enligt SGF Rapport 1:2014 *Hantering av geotekniska risker i projekt*.

I MKB beskrivs bland annat risker i form av omgivningspåverkan till följd av grundläggningsarbetena och speciellt dess närhet till befintliga konstruktioner. Där anges att en mer omfattande riskanalys görs inom ramen för miljöprövningen av vattenverksamhet. Vidare hänvisas till det kontrollprogram för omgivningspåverkan som ska upprättas enligt miljöbalken innan byggnationen får påbörjas. Förhållandena i och omkring planområdet är vanligt förekommande och innebär inga exceptionella förhållanden. Kommunen har inte sett något skäl att gå ifrån gängse hanteringsordning och tidigare lägga mer detaljerade utredningar om grundläggningsåtgärder eller normal riskhantering. Dessa frågor hanteras på normalt sätt under genomförandet exempelvis vid det tekniska samrådet, samt genom miljöprövning av vattenverksamhet och kontrollprogram för omgivningspåverkan enligt miljöbalken.

Samordning med tunnelbanan

Fastighets AB L E Lundberg har även hävdatt att detaljplanen borde ha samordnats med planeringen för tunnelbanan. Bolaget har hänvisat till bestämmelsen i 2 kap 11 § PBL att planläggning som avser ett markområde som också prövas eller ska prövas enligt annan lag ska samordnas med det andra arbetet, om det lämpligen kan ske.

Både i planbeskrivning och MKB finns en redovisning av tunnelbaneplaneringen. Kommunen har bedömt att det varken är lämpligt eller möjligt med en närmare samordning mellan detaljplanen för Nobel Center och järnvägsplanen för tunnelbanan från Kungsträdgården till Nacka Centrum. Det är helt olika frågor som behandlas. Att samordna planeringen för två så olika frågor med få beröringspunkter och olika samråds-krets, skulle snarast skapa otydlighet.

Tunnelbanan avser en sträcka om cirka 8 km under mark. Den enda beröringspunkten är att tunnelbanan passerar djupt under Blasieholmen och att detaljplanen behöver begränsa byggrätten nedåt, främst med hänsyn till eventuella energibrunnar, så att de inte kommer i konflikt med den planerade tunnelbanan. Vidare är avsikten att en befintlig arbetstunnel som når markytan inom planområdet ska bevaras. Kommunen har tillsammans med Landstingets Förvaltning för Utbyggd Tunnelbana (FUT) utrett de frågor som behöver samordnas för att säkerställa detta i detaljplanen för Nobel Center.

Även tidsmässigt har planerna olika förlopp. Tidsmässigt skiljer det omkring 1,5 år mellan detaljplanesamrådet och samrådet om tunnelbanans utformning och konsekvenser. Kommunen vill hänvisa till länsstyrelsens beslut i ärendet, där det konstateras att planarbetet beträffande utbyggnaden av tunnelbanan vid tiden för detaljplaneprocessen avseende Nobel Center, inte hade kommit så långt att det hade varit möjligt att samordna processerna.

Detaljplanesamrådet hölls på våren 2015 (4/3 – 22/4). Granskning genomfördes senare samma år (27/10-24/11). Järnvägsplanens samråd har genomförts i flera steg med ett tidigt samråd under 2015 (9/2 – 12/3) och (8/10–2/11). Först under hösten 2016 genomfördes samråd avseende utformning och konsekvenser av tunnelbanan (9/11-8/12). Granskning av järnvägsplanen skedde först under 2017.

Behandling av strandskydd

Klagande har gjort gällande att det saknas ett beslut som tydligt redogör för att strandskyddet är upphävt inom planområdet.

Länsstyrelsen har genom beslut den 3 juni 1999 förordnat att bl. a berört planområde fortsatt ska vara undantaget från generellt strandskydd då det bedömdes uppenbart sakna betydelse för strandskyddets syfte. Av den anledningen ska frågan om strandskydd inte prövas i planen. Kommunen hänvisar till länsstyrelsens bedömning som har redovisats utförligt i länsstyrelsens beslut i det aktuella ärendet 2017-02-08 (sid 24-25).

Underrättelse till enskilda lägenhetsinnehavare

Fastighets AB Hovslagaren har invänt att kommunen inte har fullgjort sin kommuniceringsskyldighet enligt 5 kap. 11 § PBL, då kommunen inte kommunicerat med en boende och hyresgäst i bolagets fastighet.

Enligt 5 kap 11 § PBL ska kommunen i arbetet med att ta fram ett förslag till detaljplan bland annat ge ”*de kända sakägarna och de kända bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs*” tillfälle till samråd. Att de ska ”*beredas tillfälle till samråd*” innebär att kommunen inte behöver gå ut till var och en av de berörda med information. Däremot måste kommunen vara aktiv och hålla samrådsmöten. Det saknas bestämmelser om formerna för samrådet och kallelser till detta. Enligt departementschefen (prop 1985/86:1 s 609) bör det, om många kan ha ett väsentligt intresse i frågan, ordnas ett offentligt möte eller en utställning där synpunkter i ordnade former tas emot. Sådana arrangemang kan exempelvis utlysas genom affischering eller utdelning av flygblad eller, om samrådet berör en större krets, genom kungörelse i ortstidning.

I ärendet genomfördes plansamråd under perioden 2015-03-04 till 2015-04-22. Information om samrådet skickades ut enligt sändlista till berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen samt till remissinstanser. Annonser om samråd och samrådsmöte publicerades dels i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet (4 mars 2015) och dels i lokaltidningarna Mitt i Vasastaden och Mitt i Östermalm (3/3 och 10/2) samt Östermalmsnytt och Vi i Vasastaden (7/3 och 13/3). Representanter för kommunen informerade allmänheten om förslaget, inhämtade synpunkter och svarade på frågor i stadens mobila dialogplattform, som fanns på Nybroplan under perioden 26-28 mars. Paviljongen besöktes av omkring 1200 personer. Samrådet har redovisats i *Samrådsredogörelse 2015-08-20*

Planförslaget ställdes ut för granskning under perioden 2015-10-27 till 2015-11-24. Information om granskning skickades ut enligt sändlista till berörda sakägare enligt fastighetsförteckningen samt till remissinstanser. Granskningen kungjordes genom annons i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet (27 oktober 2015) samt genom annonser i lokaltidningarna Mitt i Vasastaden och Mitt i Östermalm (27/10) och Vi i Vasastaden och Östermalmsnytt (31/10). Under granskningen visades förslaget i Tekniska Nämndhuset, Fleminggatan 4, och på Norrmalms stadsdelsförvaltning, Tulegatan 13, samt på kommunens webbplats stockholm.se/detaljplaner och stockholm.se/nobelcenter. Granskningen har redovisats i *Granskningsutlåtande 2016-02-15*.

Kommunen anser att förfarandet och informationen har varit tillfyllest och att samtliga krav enligt plan- och bygglagen uppfylls.

Invändningar om brister i samrådsredogörelse och granskningsutlåtande

Fastighets AB Hovslagaren har hävdade att stadsmuseets yttrande inte finns med i samrådsredogörelse och granskningsutlåtande. Kommunen hänvisar till att stadsmuseets yttranden finns redovisade genom kulturnämndens kulturmiljöutskott, i såväl samrådsredogörelsen (sid 33-34) och granskningsutlåtandet (sid 17-19).

Arkeologisk förundersökning saknas

Beträffande Svenska byggnadsvårdsföreningens invändning att någon arkeologisk undersökning inte har gjorts vill kommunen hänvisa till att det är länsstyrelsen som beslutar om arkeologisk förundersökning enligt 2 kap. 13 § kulturmiljölagen (1998:950). Kommunen vill även erinra om bilagan till MKB, Bilaga 2 *Arkeologisk Beskrivning*.

I bilagan redovisas bland annat förutsättningarna för förekomst av kulturhistoriska lager inom planområdet. Där sammanfattas tidigare undersökningar som gjorts i eller i närheten av planområdet på Blasieholmen. Bland annat genomfördes en geoteknisk undersökning inom ramen för Nobel Center projektet, som visade spår av kultur lager som innehåller tegel och fragment av trä. Tidigare har fynd gjorts på 1950-talet i samband med schaktningar för Nationalmuseums annex. År 2004 gjordes en arkeologisk förstudie i samband med planerna på ett garage under Hovslagargatan. År 2011 gjorde Riksantikvarieämbetet en arkeologisk förundersökning för en del av fornlämning RAÄ 103:1 med anledning av att Statens Fastighetsverk planerade att bygga en kulvert. På grundval av det samlade underlaget för området är det sannolikt att kulturhistoriska lager finns bevarade i planområdet. Kommunen har samrått med länsstyrelsen om fornlämning 103. På plankartan finns en upplysning om att den som avser vidta ingrepp i mark eller vatten inom området ska söka särskilt tillstånd hos länsstyrelsen

Sammanfattning

Det är ett väsentligt allmänt intresse att planen kan genomföras, att möjliggöra ett Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen. Detta intresse ska vägas mot såväl de enskilda intressena som de allmänna intressena. De motstående enskilda intressena

avser i huvudsak bevarandet av utsikt, ljusinfall, insynsskydd och bibehållna parkeringsmöjligheter. Av planbeskrivningen framgår att konsekvenserna för fastighetsägarna är begränsade. Beträffande motstående allmänna intressen medför ett genomförande av planen inte påtaglig skada på riksintresset, vare sig genom rivning av de befintliga byggnaderna eller genom den nya byggnadens placering och utformning. Planen medför inte heller påtaglig skada på Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden.

Kommunen liksom länsstyrelsen har gjort en korrekt avvägning mellan de olika intressena och de har redovisats på ett tydligt sätt i planhandlingarna och under hela planprocessen. Några formella brister i planhandlingarna eller såvitt avser planförfarandet i övrigt föreligger inte.

Sammanfattningsvis utgör inte det som klagandena anfört skäl för att upphäva beslutet att anta ifrågavarande plan. Inte heller i övrigt föreligger någon omständighet som utgör skäl att upphäva beslutet. Överklagandena ska därför avslås och antagandebeslutet fastställas med den ändring som länsstyrelsen har beslutat.